

PETITE

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

PETITE

EDWARD CAREY

Vertaald door
Karina van Santen

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 4799 3

© 2018 Edward Carey

© 2019 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Karina van Santen

Oorspronkelijke titel *Little*

Oorspronkelijke uitgever Aardvark Bureau

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Illustraties omslag en binnenwerk © Edward Carey

Foto auteur © Elizabeth McCracken

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

HET BUITENGEWONE LEVEN EN DE HISTORISCHE
AVONTUREN VAN EEN BEDIENDE GENAAMD

PETITE,

bevattende reizen door drie landen, verloren kinderen, verloren ouders, geesten van apen, paspoppen, houten poppen, een kunstmatige bevolking, één koning, twee prinsessen, zeven artsen, de man die heel Parijs door wandelde, de man die etalagepoppen was, zijn moeder een potentaat, de man die moordenaars verzamelde, beroemde filosofen, helden en monsters, iedereen van enig belang, diverse huizen, het ene nog groter dan het andere, vooruitgang, aftocht, een grote familie, belangrijke historische taferelen, beroemde mensen, gewone mensen, liefde, haat, het afslachten van onschuldige mensen, gadeslagen moorden, uiteengereten lichamen, bloed op straat, ellende, gevangenis, verlies van alles, huwelijk, vastgelegde en bewaarde herinneringen, dagelijks getoonde rampspoed, opgetekende geschiedenis.

*Geschreven door
haarzelf.*

OOK:

*Getekend door haarzelf.
In grafiet, houtskool en zwart krijt.*

[Dit is zoals haar potlood eruitziet.]

Voor Elizabeth

VOOR ALLES

1761-1767

EEN DORPJE

Vanaf mijn geboorte

tot ik zes ben.

HOOFDSTUK EEN

*Waarin ik geboren word en waarin ik
mijn vader en moeder beschrijf.*

In hetzelfde jaar dat de vijfjarige Wolfgang Amadeus Mozart zijn *Menuet* voor klavecimbel schreef, in precies hetzelfde jaar dat de Britten in India Pondicherry veroverden op de Fransen, in exact hetzelfde jaar dat de melodie van ‘Twinkle, Twinkle, Little Star’ uitkwam, in datzelfde jaar, dat wil zeggen 1761, terwijl in Parijs mensen in hun salons verhalen vertelden over beesten in kastelen en mannen met blauwe baarden en schoonheden die niet wakker werden en katten met laarzen en muiltjes van glas en jongste kinderen met kuiven en dochters gehuld in ezelsvel, en terwijl in Londen mensen in hun clubs spraken over de kroning van koning George III en koningin Charlotte, werd, vele kilometers verwijderd van al die activiteit, in een dorpje in de Elzas, in aanwezigheid van een blozende vroedvrouw, twee dorpsmeisjes en een doodsbange moeder, een zekere ondermaatse baby geboren.

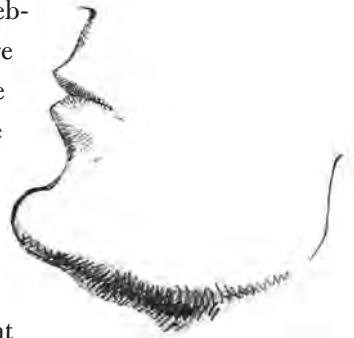
Anne Marie Grosholtz was de naam die dat inderhaast gedoopte kind kreeg, maar ik werd gewoon Marie genoemd. Ik was in het begin niet veel groter dan de twee kleine handen van mijn moeder bij elkaar, en de verwachting was dat ik niet lang zou leven. En toch bleef ik, nadat ik mijn eerste nacht had overleefd en ondanks voorspellingen van het tegendeel, mijn eerste week doorademen. Daarna bleef mijn hart zonder onderbreking de maat slaan, mijn hele eerste maand. Stijfkoppig, zakformaat dingetje.

Mijn eenzame moeder was achttien jaar oud bij mijn geboorte, een klein

vrouwetje, nauwelijks een meter tweeënvijftig, gebrandmerkt door het feit dat ze de dochter van een priester was. Die priester, mijn grootvader, weduwnaar geworden door de pokken, was een erg strenge man geweest, een furie in zwarte soutane, die zijn dochter geen seconde uit het oog verloor. Na zijn dood veranderde het leven van mijn moeder. Moeder begon mensen te ontmoeten, dorpelingen die bij haar langskwamen, en onder hen was een soldaat. Deze soldaat, een vrijgezel, ietwat ouder dan gebruikelijk, somber van aard als gevolg van de vele verschrikkelijke dingen die hij had gezien en de vele soldatenvrienden die hij had verloren, kreeg een oogje op Moeder; hij dacht dat ze gelukkig konden worden door, zogezegd, samen droevig te zijn. Zij heette Anna-Maria Waltner. Hij heette Joseph Georg Grosholtz. Ze trouwden. Mijn moeder en mijn vader. Er was liefde en er was blijdschap.

Mijn moeder had een grote neus, Romeinse stijl. Mijn vader had, denk ik, een krachtige kin die een beetje omhoogstak. Die kin en die neus leken in elkaar te passen. Na een tijdje echter was Vaders verlof voorbij en keerde hij terug naar de oorlog. Moeders neus en Vaders kin hadden elkaar drie weken gekend.

Om te beginnen was er liefde, voor altijd. De liefde die mijn vader en moeder voor elkaar hadden, was voor altijd aanwezig in mijn gezicht. Ik werd geboren met zowel de Waltner-neus als de Grosholtz-kin. Elk kenmerk op zich was opmerkelijk en verleende de gezichten van die twee families op een aardige manier karakter; gezamenlijk was het resultaat enigszins onbevallig, alsof ik meer vlees toonde dan ik verdiende. Kinderen groeien zoals het ze uitkomt. Sommige onderscheiden zich als wonderen van haargroei, of krijgen al op fantastisch jonge leeftijd tanden; sommige hebben overal sproeten; andere arriveren zo bleek dat hun witte naaktheid een schok is voor ieder die er getuige van is. Ik neusde en kinde me een weg het leven in. Ik was me er toen absoluut niet van bewust wat voor buitengewone lichamen ik zou leren kennen, in wat voor enorme gebouwen ik zou wonen, in wat

voor bloederige gebeurtenissen ik terecht zou komen, en toch komt me voor dat mijn neus en kin van dat alles al een vermoeden hadden. Neus en kin, wat een wapenrusting voor het leven. Neus en kin, wat een metgezellen.

Omdat meisjes van mijn slag niet naar school gingen, was het Moeder die me onderwees aan de hand van God. De Bijbel was mijn eerste leesboek. Verder sleepte ik houtblokken naar binnen, sprokkelde aanmaakhout in het bos, waste borden en kleren, sneed groenten, haalde vlees. Ik veegde. Ik poetste. Ik sjouwde. Ik was altijd bezig. Moeder bracht me vlijt bij. Als mijn moeder bezig was, was ze gelukkig; pas als ze ophield, kreeg de onzekerheid haar te pakken, en die liet zich alleen verdrijven door een nieuwe activiteit. Ze was constant in beweging en beweging paste goed bij haar.

‘Doe wat je hand te doen vindt,’ zei ze vaak. ‘Er is altijd iets. Op een dag komt je vader terug en zal hij zien wat een goed en nuttig kind je bent.’

‘Dank u, Moeder. Ik zal zo nuttig mogelijk zijn, dat is mijn wens.’

‘Wat ben je toch een schepsel!’

‘Ben ik dat? Een schepsel?’

‘Ja, mijn eigen schepseltje.’

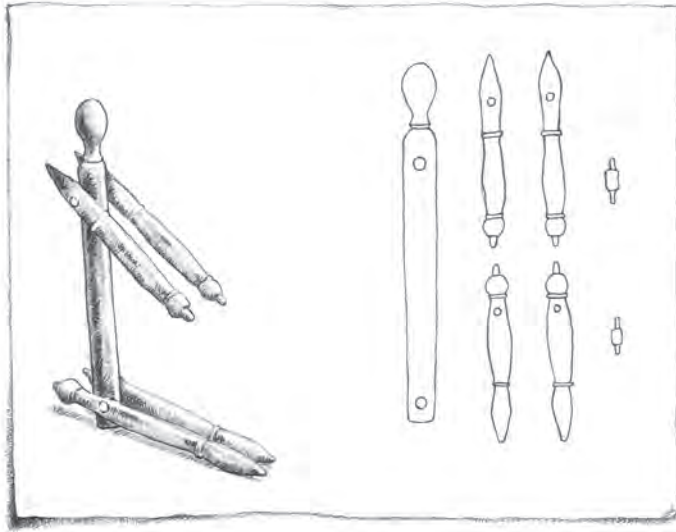
Moeder borstelde mijn haar buitengewoon stevig. Soms raakte ze mijn wang aan of klopte ze op mijn bonnet. Ze was waarschijnlijk niet erg mooi, maar ik vond van wel. Ze had een moedervlekje precies onder een van haar oogleden. Ik wilde dat ik me haar glimlach kon herinneren. Ik weet dat ze er een had.

Toen ik vijf was, was ik uitgegroeid tot de hoogte van de oude hond in het huis naast ons. Later zou ik de hoogte van de deurknoppen bereiken die ik graag opwreef. Nog later, en daar zou ik stoppen, kwam ik ter hoogte van het hart van veel mensen. Vrouwen die me in het dorp zagen, kon je soms, als ze me kusten, horen mompelen: ‘Het zal niet meevallen om een echtgenoot te vinden.’

Op mijn vijfde verjaardag gaf mijn lieve moeder me een pop. Dat was Marta. Ik gaf haar die naam zelf. Ik kende haar lichaamje, ongeveer zes keer zo klein als het mijne; ik leerde het helemaal kennen terwijl ik het op en neer bewoog, soms ruw, soms met grote tederheid. Ze kwam naakt en zonder gezicht bij me. Ze was een verzameling van zeven houten pinnen, die in een bepaalde volgorde in elkaar konden worden gezet zodat ze min of meer op een menselijke figuur leken. Naast

mijn moeder was Marta mijn eerste intieme band met de wereld; ik was nooit zonder haar. We waren gelukkig samen: Moeder, Marta en ik.

HOOFDSTUK TWEE

De familie Grosholtz.

Vader was die eerste jaren afwezig, want zijn leger vond steeds nieuwe excuses om zijn volgende verlof uit te stellen. En wat kon hij daaraan doen? De arme paardenbloempluis moest gaan waar ze hem naartoe bliezen. Voor ons was hij afwezig maar niet vergeten. Soms zette Moeder me op het krukje bij het vuur en vertelde me over Vader. Ik genoot ervan dat woord uit te spreken, *Vader*. Soms, als Moeder niet in de buurt was, sprak ik de kachel stiekem aan als Vader, of een stoel of een kast, of verschillende bomen, en boog voor ze of omhelsde ze, als oefening voor de terugkeer van mijn vader. Vader was overal in het dorp; Vader was in de kerk; hij was bij de koeienstallen. Vader was een rechtschapen mens, zei Moeder. En hij zou dat in onze gedachten zeker zijn gebleven als hij nooit thuisgekomen was.

Maar toen, op een dag, kwam hij thuis. Echte Vader moest uit het leger – niet door een veldslag, want er waren dat jaar geen veldslagen in Europa, maar als gevolg van een defect kanon tijdens een parade. Het kanon was beschadigd tijdens de Slag bij Freiberg in 1762 en kennelijk erg slordig gerepareerd, want één optreden van dat defecte werktuig veroorzaakte een onherroepelijke verandering in mijn leven. Tijdens een zondagse parade, de laatste voor het kanon, werd het afgevuurd voor een saluutschot, maar op de een of andere manier was het ernstig geblokkeerd geraakt en het spoot achterwaarts zwavel, houtskool, salpeter en verzengend staal in een wijde boog.

Vader bevond zich binnen die wijde boog en daarom mocht hij eindelijk naar huis.

Moeder was buiten zichzelf van zorg en vreugde. ‘Je vader komt bij ons terug! En hij zal binnenkort helemaal hersteld zijn. Ik weet het zeker. Je vader, Marie!’

De man die terugkeerde naar ons huis werd echter geduwd. De vader die arriveerde was een vader in een rolstoel. Vaders gele ogen waren vochtig; ze leken niets te herkennen in de echtgenote die voor hem stond; ze veranderden zelfs niet toen de echtgenote begon te trillen en te kreunen. Er zat geen haar boven op Vader; dat exploderende kanon had hem gescalpeerd. Wat echter bovenal mankeerde aan dit trieste bundeltje dat werd samengehouden door zijn rolstoel was de mandibula, het grootste bot in het menselijk gelaat, beter bekend als het onderkaakbeen.

Ik moet hier en nu iets bekennen: ik was degene die mijn kin aan Vader had toegeschreven. Waarom zou ik anders zo’n trots, ruw ding hebben? Ik had Vader nooit gezien, maar omdat ik hem niet zag, wilde ik een kenmerk van hem dragen, zodat het dagelijks duidelijk was dat ik van hem was en hij van mij. Ik kan nu niet met zekerheid zeggen – want die vroege jaren zijn zo ver weg en de andere acteurs in het stuk staan niet meer op het podium – of ik mijn kin pas na zijn terugkeer aan hem toeschreef, in een vlaag van verlangen, of dat ik het altijd geloofd had. Maar het ontbreken ervan, daar ging het om, en ik wilde het graag begrijpen om me een vollediger beeld te vormen van de man die mijn vader in nood was. Ik wilde hem graag compleet zien en verbeeldde me dat mijn gezicht het portret kon voltooien, omdat het portret dat ik zag zo ongelukkig en beschadigd was.

Met mijn vaders komst had ik een glimp van mijn toekomst opgevangen. Er ging een raampje open dat me toeriep.

De man in de rolstoel miste dan misschien zijn onderkaak, maar die was vervangen door een zilveren plaat. Die zilveren plaat was gemodelleerd naar de vorm van het onderste deel van een zeer gemiddeld menselijk gezicht. Die zilveren plaat kwam uit een mal en dus kon je ervan uitgaan dat tientallen onfortuinlijke mensen precies dezelfde zilveren kin hadden die Vader nu had. De zilveren plaat kon worden verwijderd. Vader bestond uit twee delen die met een beetje moeite in elkaar pasten.

Arme Vader had geen idee waar hij was. Hij was niet in staat zijn vrouw te

herkennen, evenmin wist hij dat het kleine meisje dat hem zwijgend gadesloeg zijn eigen dochter was.

Als hulp huurde mijn moeder haar vroedvrouw weer in, een hartelijke, amechtige vrouw met dikke armen die zich aan elke betaalde gelegenheid aanpaste, en ze liet vaak de dokter uit het naburige dorp komen, dokter Sander. Samen richtten ze het kamertje naast de keuken in voor Vader, en toen hij daar eenmaal was, ging hij er nooit meer weg. Hij lag daar maar de hele dag, soms keek hij uit het raam, soms naar het plafond, maar ik geloof niet dat hij zich ooit speciaal ergens op concentreerde. Ik zat vele lange uren bij Vader en als hij dan niet met me praatte, gaf ik hem een paar woorden en fantaseerde over alle dingen die hij me zou willen vertellen.

Na Vaders komst liep Moeder de trap naar haar slaapkamer op en sloot de deur. Naarmate de dagen verstreken, bracht ze steeds meer tijd in bed door. Ze hield op met bewegen en dat was nooit een goed teken. Dokter Sander zei dat mijn moeder in een overduidelijke staat van shock verkeerde en langzaam aangemoedigd moest worden om weer zichzelf te worden. Haar hele lichaam veranderde na Vaders komst; haar huid werd glanzend en geel, als van een ui. Ze begon anders te ruiken. Op een ochtend vond ik haar buiten, nauwelijks gekleed, languit op de grond, in de winter, huilend. Ik hielp haar terug naar bed.

Ik ging van de ene ouder naar de andere, van Moeder boven naar Vader beneden, en las hun allebei voor uit de Bijbel. Ik gebruikte het krukje, mijn verlengstuk, om mezelf op diverse plekken rond Vaders bed te stationeren, afhankelijk van zijn behoeften. Ik was erbij als Vader werd verschoond en gewassen. De vroedvrouw was heel lief voor me, ze hield me soms stevig vast, en op die momenten was ik verrast over hoe enorm groot lichamen konden zijn en dan hield ik haar ook uit alle macht vast. We aten heel vaak samen; ik denk dat ze me wat van haar eigen eten gaf. Als ze het tegen me over mijn vader had, fronste ze bezorgd; als ze het over mijn moeder had, schudde ze haar hoofd.

Op een ochtend stierf Vader, terwijl ik naast hem zat. Het was een heel kleine dood, lieflijk zelfs. Ik keek nauwlettend toe. Hij beefde even en rochel-

de, een klein beetje maar, en toen, heel stil, nauwelijks waarneembaar, verliet hij ons. Het laatste geluidje was de klank van de laatste Grosholtz-gedachte in zijn Grosholtz-hoofd die zich een weg naar buiten baande. Ik zat nog naast hem, met zijn hand in de mijne, toen de vroedvrouw binnenkwam. Ze wist meteen dat Vader niet meer tot de levenden gerekend kon worden. Ze legde kalm zijn hand op zijn borst en legde de andere ernaast, nam vervolgens mijn hand en bracht me naar het huis van haar dochter. Ik moet daar die nacht geslapen hebben.

Een paar dagen later werd Vader begraven. Maar de vader in de kist, waar we aarde bovenop moesten gooien, was niet compleet. Dokter Sander had me Vaders zilveren plaat gegeven, die volgens hem geld waard was. Hij had een zeker gewicht, ongeveer dat van een tinnen beker vol water. Ik vroeg me onwillekeurig af of Vader hem zou missen en vermoedde dat de plaat beter bij hem had kunnen blijven. Ik wilde zijn graf opengraven en de kaakplaat naar binnen laten glijden. Hoe zou hij in vredesnaam anders kunnen praten in de hemel? Maar toen ik erover doordacht, realiseerde ik me: die plaat was niet Vaders kin, niet echt. Hij was naar iemand anders gemodelleerd. Alleen ik had zijn echte kin, altijd bij me, pal onder Moeders neus.

Vader had zijn militaire uniform, een zilveren plaat, een weduwe, een halve wees en geldgebrek achtergelaten. Zijn legerpensioen zou niet voldoende zijn. Als Moeder en ik wilden overleven, zou ze werk moeten vinden. Dokter Sander bemiddelde en hoorde via zijn medische contacten over een arts, ene Philip Curtius van het ziekenhuis in Bern, die huishoudelijke hulp nodig had. Werken en nuttig zijn, zei dokter Sander, zou mijn moeders gezondheid redden.

Terwijl de ellende zichtbaar was op heel haar glanzende lichaam, schreef Moeder een brief aan dokter Curtius. Dokter Curtius schreef terug. Toen de brief arriveerde, keerde de beweging terug in Moeder – meer dan ooit tevoren, alsof ze verschrikkelijk bang was om te stoppen.

‘Een zeer geleerde heer, Marie!’ riep ze uit, haar ogen wijd open. ‘In de stad, Marie, een dokter in de stad! Voor ons niet langer de kleine, donkere kamers van het platteland. We zullen in plaats daarvan hoge ruimten met licht en lucht vinden. Mijn vader, jouw grootvader, heeft altijd gezegd dat we betere plekken verdienden. O, de stad! Curtius uit de stad!’

Korte tijd later, ergens in 1767, zaten Moeder en ik op een kar die naar Bern

reed. Ik zat naast Moeder op de wagen, met in mijn ene hand een punt van haar jurk, in de andere Vaders kaakplaat, en Marta in mijn schortzak. De familie Grosholtz was op reis. We ratelden weg van mijn geboortedorp, weg van de varkensstallen, en de kerk, en Vaders graf.

We zouden niet meer terugkomen.